

SUDARYTOJO PRATARMĖ

2013 metais pradėjome minėti Žemaitijos christianizacijos pradžios šešių šimtmečių sukaktį. Svarbiausi Žemaičių Krikšto įvykiai dėjosi 1417 metais, kuomet Konstanco susirinkimo įgaliotiniai Lvovo arkivyskupas Jonas ir Vilniaus vyskupas Petras atliko jiems pavestą misiją – pakrikštyti krašto gyventojus, įsteigti katedrą ir parapišes bažnyčias bei konsekruoti pirmąjį Žemaičių vyskupą. Vis dėlto Jonas Dluogošas savo „Kronikoje“ pirmąją Žemaitijos christianizavimo akciją datavo 1413 metais. Ši data iki šiol dažnai figūruoja istorinėje ir populiariojoje literatūroje, tad būtent 2013-aisiais pradėtas minėti Žemaičių krikšto 600 metų jubiliejus, kurį numatyta užbaigti 2017 metais. Šia proga 2013 m. rugpjūčio 2 d. Telšiuose įvyko Lietuvių katalikų mokslo akademijos drauge su partneriais surengta mokslinė konferencija „Evangelijos šviesa Žemaičiuose: šeši krikšto istorijos amžiai“. Joje skaityti pranešimai, virtę straipsniais, tapo septintojo Bažnyčios istorijos studijų tomo pagrindu. Kertiniu (ar raktiniu) šio leidinio tekstu derėtų laikyti Dariaus Barono straipsnį, kuriame bene pirmą kartą taip išsamiai ir nuosekliai svarstoma, kas Žemaitijoje iš tiesų galėjo įvykti 1413-aisiais. XV a. 2 dešimtmetyje prasidėjęs regiono christianizacijos procesas nagrinėjamas kituose dviejuose tekstuose. Alfredas Bumblauskas, išsukęs iš metaforiško „Žemaičių christianizacijos kelio“, ieško konkretaus vieškelio, kuriuo į Žemaitijos glūdumą galėjo vykti jo krikštytojai. Mangirdas Bumblauskas siūlo naujai argumentuotą atsakymą į sudėtingą ir iki šiol aktualų klausimą: kada baigėsi Žemaitijos christianizacijos procesas?

Po tekstų, skirtų christianizacijos proceso problematikai, imami nagrinėti paskiri krikščionybės Žemaitijoje istorijos aspektai. Guoda Gediminskaitė iš naujo įdėmiai pažvelgia į pirmąjį mūrinį sakralinį statinį Žemaičių vyskupijoje – Zapyškio bažnyčią, sutelkdama dėmesį į jos atsiradimo kultūrinį, socialinį bei religinį kontekstus. Lijana Birškytė-Klimienė pirmą kartą Lietuvos istoriografijoje sistemingai aprašo Šv. Onos brolių veiklą Žemaičių vyskupijoje. Jonas Vilimas pristato įdomų atvejį – Žemaitijoje atsiradusį grigališkojo choralo Patrem variantą, o Girėnas Povilionis apžvelgia vargondirbystės raidą ir jos paveldą Žemaičių vyskupijos teritorijoje.

Trečioji straipsnių dalis skirta istoriniams pasakojimams. Vytautas Ališauskas gvildena ankstyviausius (Jono Dluogošo, Jono Lasickio, Motiejaus Stryjkovskio, Alberto Vijūko-Kojalavičiaus) pasakojimus apie Žemaičių krikštą, Liudas Jovaiša

SUDARYTOJO PRATARMĖ

analizuoja, kaip XVII a. istorijos šaltinius Žemaičių vyskupystėje interpretavo Motiejus Valančius, o Mindaugas Paknys aptaria, kaip dailės ir architektūros objektai pristatyti Vincento Juzumo „Žemaičių vyskupijos aprašyme“.

Teminę šio tomo straipsnių dalį, skirtą Žemaitijos christianizacijai ir krikščionybės raidai bei paveldui Žemaitijoje, papildo šaltinių publikacijos. Pirmiausia skelbiamas Rafaūo Witkowskio parengtas ankstyviausio Pažaislio kamaldulių vienuolyno vizitacijos akto (1797 m.) tekstas. Kiti du publikuojami šaltiniai vėl grąžina skaitytoją į Žemaičių vyskupijos teritoriją. Antanas Smetona pristato įdomų aukšto Rusijos Imperijos valdininko liudijimą apie Motiejų Valančių, o Andrius Grodis skelbia du britų diplomatų 1921 m. pranešimus apie Katalikų Bažnyčią Lietuvoje iš Britanijos užsienio reikalų ministerijos archyvo.

Liudas Jovaiša

EDITOR'S COMMENT

In 2013 the commemoration of the six hundredth anniversary of the beginning of the christianization of Samogitia (Žemaitija) was launched. The most important events of the conversion of the Samogitians took place in 1417 when the representatives of the Council of Constance, Lviv Archbishop Jan and Vilnius Bishop Petras, carried out the mission assigned to them – to baptize the people of the land, establish a cathedral and parish churches as well as consecrate the first bishop of Samogitia. Nevertheless, Jan Długosz in his Chronicle dated the first activity of the christianization of Samogitia in the year 1413. This date often appears in historical and popular literature up to the present, and thus the 600th anniversary of the Conversion of the Samogitians is celebrated from 2013 to 2017. For this occasion, on 2 August 2013 the scholarly conference «The Light of the Gospel in Samogitia: Six Centuries of the History of Conversion», organized by the Lithuanian Catholic Academy of Science together with its partners, took place in Telšiai. The papers presented at it, converted to articles, became the basis of the seventh volume of the Studies in Church History. One should consider the article of Darius Baronas, in which he for the first time so extensively and consistently discusses what really took place in Samogitia in 1413, the cornerstone (or key) text of this publication. The process of christianization begun in the 1410s is analyzed in two other texts. Alfredas Bumblauskas, turning from the metaphorical «highway of the christianization of the Samogitians», searches for the precise highway on which its baptizers could have travelled to the depths of Samogitia. Mangirdas Bumblauskas offers a newly argued answer to the complicated and ever-relevant question: when did the process of christianization of Samogitia end?

Afer the texts dedicated to the problems of the christianization process, distinct aspects of the history of Christianity in Samogitia are analyzed. Guoda Gediminskaitė takes a new careful look at the first brick sacral building in the diocese of Samogitia – the church of Zapyškis, focusing on the cultural, social and religious contexts of its appearance. Lijana Birškytė-Klimienė for the first time in the historiography of Lithuania describes the activities of the St. Anne's brotherhoods in the diocese of Samogitia. Jonas Vilimas presents an interesting detail – the variation of the Gregorian chorale Patrem that appeared in Samogitia, while Girėnas Povilionis reviews historical development of organ building and its heritage in the territory of the diocese of Samogitia.

EDITOR'S COMMENT

The third part of articles is devoted to historical narratives. Vytautas Ališauskas examines the earliest stories (by Jan Długosz, Jan Łasicki, Maciej Strykowski, Albertas Vijūkas-Kojalavičius) about the conversion of the Samogitians, Liudas Jovaiša analyzes how Motiejus Valančius interpreted the 17th c. historical sources in Žemaičių vyskupystė [„The Diocese of Samogitia“], while Mindaugas Paknys discusses how objects of art and architecture are presented in Žemaičių vyskupijos aprašymas [„Description of the diocese of Samogitia“] of Vincentas Juzumas.

The publications of sources supplement the part of the articles of this volume, devoted to the christianization of Samogitia, its development and heritage. First the text of the earliest visitation act of the Pažaislis Camaldolese monastery (of 1797) prepared by Rafał Witkowski is published. The other two published sources again turn back to the territory of the diocese of Samogitia. Antanas Smetona presents the interesting testimony of a Russian Empire official about Bp Motiejus Valančius, while Andrius Grodis publishes two reports of British diplomats about the Catholic Church in Lithuania from the archives of the British Foreign Affairs Ministry.

Liudas Jovaiša